

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ПАРЛАМЕНТІ СЕНАТЫНЫҢ ОТЫРЫСЫ

2022 жылғы 24 ақпан

Отырысты Қазақстан Республикасы Парламенті Сенатының Төрағасы М.С. ӘШІМБАЕВ жүргізді.

ТӨРАҒА. Қайырлы күн, құрметті депутаттар және отырысқа қатысушылар! Сенаттың кезекті отырысын бастаймыз. Депутаттардың тіркеуден өтулерін сұраймын. Тіркеу режимі қосылсын.

Нәтижесін экранда көрсетіңіздер. Қажетті кворум бар. Сенаттың отырысын ашық деп жариялаймын.

Құрметті сенаторлар, күн тәртібін бекітіп алайық. Күн тәртібінің жобасы сіздерде бар. Сұрақтарыңыз бар ма?

ОРНЫНАН. Жоқ.

ТӨРАҒА. Олай болса күн тәртібін дауысқа қоямын. Дауыс беру режимі қосылсын. Дауыс беріңіздер.

Нәтижесін экранда көрсетіңіздер. Күн тәртібі бекітілді.

Құрметті әріптестер! Күн тәртібіндегі бірінші мәселе Сенат тағайындаған Қазақстан Республикасы Орталық сайлау комиссиясы мүшесінің өкілеттігін тоқтату және қызметінен босату туралы.

Орталық сайлау комиссиясының мүшесі қызметінен босату туралы Сыдықов Серік Сламжанұлының атынан өтініш келіп түсті.

Регламент бойынша Бюроның шешімімен бұл мәселені Конституциялық заңнама, сот жүйесі және құқық қорғау органдары комитеті алдын ала талқылап, өз қорытындысын әзірледі.

Слово для информирования о заключении комитета предоставляется Волкову Владимиру Васильевичу.

ВОЛКОВ В.В. Спасибо.

Құрметті Төраға, құрметті әріптестер! Комитет по конституционному законодательству, судебной системе и правоохранительным органам, на своем заседании предварительно обсудив кандидатуру к освобождению от должности назначенного Сенатом члена Центральной избирательной комиссии Республики Казахстан, вынес заключение.

На основании пункта 81-1 Регламента Сената рекомендовать Сенату Парламента Республики Казахстан освободить от должности члена Центральной избирательной комиссии Республики Казахстан Сыдыкова Серика Сламжановича в связи с поданным заявлением.

Прошу поддержать. Спасибо.

ТӨРАҒА. Спасибо.

Құрметті әріптестер, сұрақтарыңыз бар ма?

ОРНЫНАН. Жоқ.

ТӨРАҒА. Талқылаудың қажеті бар ма?

ОРНЫНАН. Жоқ.

ТӨРАҒА. Олай болса шешім қабылдайық. Шешімді ашық дауыс беру арқылы қабылдау ұсынылады. Қарсылық жоқ па?

ОРНЫНАН. Жоқ.

ТӨРАҒА. Серік Сламжанұлы Сыдықовты Орталық сайлау комиссиясының мүшесі қызметінен босату туралы Сенат қаулысын дауысқа қоямын. Дауыс беру режимі қосылсын. Дауыс беріңіздер.

Нәтижесін экранда көрсетіңіздер. Қаулы қабылданды.

Серік Сламжанұлының Орталық сайлау комиссиясының мүшесі ретінде атқарған қызметіне алғысымызды білдіріп, алдағы жұмыстарына табыс тілейміз.

Құрметті әріптестер! Күн тәртібіндегі екінші мәселе Қазақстан Республикасы Орталық сайлау комиссиясының мүшесі қызметіне тағайындау туралы.

Конституциялық нормаларға сәйкес Қазақстан Республикасы Орталық сайлау комиссиясының мүшесі қызметіне кандидатураны Палата Төрағасы ұсынады.

Осы құқықты пайдалана отырып Қазақстан Республикасы Орталық сайлау комиссиясының мүшесі қызметіне Шавхат Әнесұлы Өтемісовтің кандидатурасын ұсынамын.

Шавхат Әнесұлы еңбек жолын ауылдық мектептің мұғалімінен бастады, аудан әкімі, облыс әкімінің орынбасары болып қызмет атқарды. Ұзақ жылдар Мәжіліс депутаты болып заң шығару ісіне белсенді атсалысты. Осыған дейін Экология, геология және табиғи ресурстар министрлігі аппаратының басшысы болып жұмыс істеп келді.

Шавхат Әнесұлының біліктілігі мен мемлекеттік қызметте және Парламентте жинаған мол тәжірибесі Орталық сайлау комиссиясының жұмысына тың серпін береді деп сенемін.

Белгіленген тәртіп бойынша ұсынылған кандидатураны Конституциялық заңнама, сот жүйесі және құқық қорғау органдары комитеті алдын ала талқылап, тиісті қорытынды әзірледі.

Слово для информирования о заключении комитета предоставляется Волкову Владимиру Васильевичу.

ВОЛКОВ В.В. Рақмет.

Құрметті Төраға, құрметті әріптестер! Комитет по конституционному законодательству, судебной системе и правоохранительным органам, на своем заседании предварительно обсудив кандидатуру, предложенную Председателем Сената на должность члена Центральной избирательной комиссии, вынес заключение.

В соответствии с подпунктом 1) статьи 57 Конституции Республики Казахстан и на основании представления Председателя Сената Парламента Республики Казахстан рекомендовать Сенату Парламента Республики Казахстан назначить Утемисова Шавката Анесовича на должность члена Центральной избирательной комиссии.

Утемисов Шавкат Анесович свою трудовую деятельность начал в 1985 году, в разные годы работал акимом района, заместителем акима Западно-Казахстанской области, был депутатом Мажилиса Парламента Республики Казахстан IV, V, VI созывов. С февраля 2021 года – Руководитель Аппарата Министерства экологии, геологии и природных ресурсов Республики Казахстан.

Прошу поддержать. Спасибо.

ТӨРАҒА. Спасибо.

Құрметті әріптестер, кандидатқа сұрақтарыңыз бар ма?

ОРНЫНАН. Жоқ.

ТӨРАҒА. Талқылаудың қажеті бар ма?

ОРНЫНАН. Жоқ.

ТӨРАҒА. Олай болса шешім қабылдайық. Шешімді ашық дауыс беру арқылы қабылдау ұсынылады. Қарсылық жоқ па?

ОРНЫНАН. Жоқ.

ТӨРАҒА. Шавхат Әнесұлы Өтемісовті Қазақстан Республикасы Орталық сайлау комиссиясының мүшесі қызметіне тағайындау жөніндегі Сенат қаулысын дауысқа қоямын. Дауыс беру режимі қосылсын. Дауыс беріңіздер.

Нәтижесін экранда көрсетіңіздер. Қаулы қабылданды.

Шавхат Әнесұлы! Қазақстан Республикасы Орталық сайлау комиссиясының мүшесі болып тағайындалуыңызбен құттықтаймыз. Көрсетілген сенімді ақтап, жауапты қызметіңізді абыроймен атқарасыз деп сенеміз. Барлық жұмыстарыңыз табысты болсын. Сау болыңыз.

Құрметті әріптестер, күн тәртібіндегі келесі мәселе Қазақстан Республикасы Парламентінің Мәжілісі мақұлдаған «2014 жылғы 12 қарашадағы Еуразиялық экономикалық комиссияның бәсекелестіктің бірыңғай қағидаларының сақталуын бақылау жөніндегі өкілеттіктерді жүзеге асыруы кезінде құпия ақпаратты қорғау тәртібі және оны жария еткені үшін жауаптылық туралы келісімге өзгерістер енгізу туралы хаттаманы ратификациялау туралы» Қазақстан Республикасы Заңының жобасы жөнінде.

Заң жобасы бойынша баяндама жасау үшін сөз Қазақстан Республикасы Бәсекелестікті қорғау және дамыту агенттігінің төрағасы Жұманғарин Серік Мақашұлына беріледі.

ЖҰМАНҒАРИН С.М. Құрметті Мәулен Сағатханұлы, құрметті депутаттар! Еуразиялық экономикалық одақтың тұрақты жұмыс істейтін реттеуші органы ретінде Еуразиялық экономикалық комиссия құрылған сәттен бастап 10 жылға жуық уақыт өтті.

Осы кезеңде Еуразиялық экономикалық одаққа мүше мемлекеттер үшін монополияға қарсы заңнаманы жетілдіру бөлігінде бірыңғай саясаттың жұмыс істеуі үшін қолайлы жағдайлар қамтамасыз етілді.

Комиссия трансшекаралық нарықтардағы бәсекелестіктің жалпы қағидаларының сақталуын бақылау жөніндегі өз өкілеттіктерін іске асыру шеңберінде өтініштерді қарау, тергеп-тексерулер жүргізу және істерді қарау сияқты қажетті ақпаратты, оның ішінде мемлекеттік құпияға жататын ақпаратты қоспағанда мемлекеттік билік органдарынан, заңды және жеке тұлғалардан құпия ақпаратты сұратады және алады.

Осы келісім құпия ақпаратпен жұмыс істеу тәртібін реттейді және комиссия қызметкерлерінің құпия ақпаратты алған кезде оны жария еткені үшін жауапкершілігін регламенттейді.

Келісімге 2014 жылғы 12 қарашада Қазақстан Республикасы Ресей Федерациясымен және Беларусь Республикасымен бірлесіп қол қойды. Қырғыз Республикасы мен Армения Республикасы келісімге кейінірек қосылды.

Ратификацияланатын хаттамаға редакциялық сипаттағы өзгерістер енгізу арқылы келісімнің мәтінін Еуразиялық экономикалық одақ туралы шартқа сәйкес келтіруге «тараптар» деген сөз «мүше мемлекеттер», «бірыңғай» деген сөз «жалпы», «қызметкерлер» деген сөздер «лауазымды адамдар мен қызметкерлер» деген сөздермен ауыстырылды.

Осылайша хаттаманы ратификациялау және қабылдау Еуразиялық экономикалық комиссияның Еуразиялық экономикалық одақ туралы шарттың ережелеріне сәйкес бәсекелестіктің жалпы қағидаларының сақталуын бақылау жөніндегі өкілеттіктерін толық іске асыруды қамтамасыз етуіне мүмкіндік береді.

Жоғарыда айтылғанның негізінде осы заң жобасын қолдауларыңызды сұраймын.

Назарларыңызға рақмет.

ТӨРАҒА. Рақмет.

Құрметті әріптестер, заң жобасы бойынша сұрақтарыңыз бар ма?

Сөз депутат Нұржігітова Дана Өмірбайқызына беріледі.

НҰРЖІГІТОВА Д.Ө. Рақмет, Мәулен Сағатханұлы. Қайырлы күн, әріптестер! Серік Мақашұлы, менің сұрағым өзіңізге.

Қаралып отырған хаттама Еуразиялық экономикалық комиссияның бәсекелестіктің бірыңғай қағидаларының сақталуын бақылау жөніндегі өкілеттіктерді жүзеге асыруы кезінде құпия ақпаратты қорғау тәртібі және оны жария еткені үшін жауаптылық туралы келісімнің 3-бабына өзгеріс енгізіп отыр (жаңа осыны айтып кеттіңіз).

Комиссия құпия ақпаратты қорғау үшін сондай ақпараттарға қолжетімділікті болдырмаудың алдын алуына бағытталған привентивті шаралар қабылдайды. Сондай-ақ құпия ақпараттың қауіпсіздігін қамтамасыз етуді үнемі бақылайды.

Осыған орай қандай шаралар қабылданып жатқандығы жөнінде және Қазақстан Республикасы Бәсекелестікті қорғау және дамыту агенттігінің Еуразиялық экономикалық комиссиямен өзара байланысы туралы ақпарат берсеңіз. Рақмет.

ЖҰМАНҒАРИН С.М. Сұрағыңызға рақмет.

Құпия ақпаратты сақтау үшін комиссия қандай шаралар қабылдап жатыр?

Біріншіден, бұл келісімшарт жалпы қағидалар мен құпия ақпаратты қалай бақылау, қорғау және оны жариялау жауапкершілігіне бағытталған. Соған сәйкес

Еуразиялық экономикалық кеңес 2014 жылы арнайы тәртіп бекіткен. Осы тәртіпте құпия ақпаратты жарияламау үшін бұзушылық пен қағидалары жазылған. Мысалы, лауазымды адамдар мен қызметкерлер жұмысқа орналасқанда олар бірден «бұл тәртіпті білемін, онымен таныстым» деген ерекше келісімшартқа қол қояды.

Онда барлығы жазулы түр. Мысалы, құпия ақпаратпен қалай танысу, оны қалай сақтау, оны қалай жариялау және тағы басқасы. Сол себептен бірден жұмысқа кіргенде осы жұмыс басталады.

Оның өзінің арнайы тәртіптері бар. Мысалы, шектеулі бір адамдар тобы үшін ол қолжетімді, оны комиссия мүшесінің өзі шешеді. Мысалы, осы ақпараттың кімге жарияланатынын, кімнің оны пайдаланатынын (қандай көлемде) жұмыс істегенде мен өзім шештім.

ТӨРАҒА. Серік Мақашұлы! Дана Өмірбайқызы сіздердің агенттік пен Еуразиялық экономикалық комиссияның арасындағы қарым-қатынасқа байланысты жалпы ақпарат беруді сұрады. Бірақ ол ақпаратты жазбаша түрде берсеңіз болады.

ЖҰМАНҒАРИН С.М. Жақсы.

ТӨРАҒА. Басқа сұрақтар жоқ.

Рақмет, Серік Мақашұлы. Орныңызға отырыңыз.

Заң жобасы бойынша қосымша баяндама жасау үшін сөз Экономикалық саясат, инновациялық даму және кәсіпкерлік комитетінің мүшесі Қаниев Бауыржан Нұралыұлына беріледі.

ҚАНИЕВ Б.Н. Рақмет.

Құрметті Мәулен Сағатханұлы, құрметті әріптестер! Қаралып отырған заң жобасы 2014 жылғы 12 қарашадағы Еуразиялық экономикалық комиссияның бәсекелестіктің бірыңғай қағидаларының сақталуын бақылау жөніндегі өкілеттіктерді жүзеге асыруы кезінде құпия ақпаратты қорғау тәртібі және оны жария еткені үшін жауапкершілік туралы келісімге өзгерістер енгізу туралы хаттаманы ратификациялау мақсатында әзірленді.

Хаттамаға енгізілетін өзгерістер келісімнің ережелерін Еуразиялық экономикалық одақ туралы шарттың нормаларына сәйкестендіруге бағытталған.

Заң жобасын қабылдау Еуразиялық экономикалық комиссияның бәсекелестіктің жалпы қағидаларының сақталуын бақылаумен байланысты өкілеттіктерін толық жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Сенаттың тұрақты комитеттері заң жобасы бойынша оң қорытындылар берді.

Заң жобасы комитеттің кеңейтілген отырысында қаралып, туындаған сұрақтарға жауаптар алынып, жан-жақты талқыланды.

Құрметті әріптестер, баяндалғанды ескере отырып, Экономикалық саясат, инновациялық даму және кәсіпкерлік комитеті «2014 жылғы 12 қарашадағы Еуразиялық экономикалық комиссияның бәсекелестіктің бірыңғай қағидаларының сақталуын бақылау жөніндегі өкілеттіктерді жүзеге асыруы кезінде құпия ақпаратты қорғау тәртібі және оны жария еткені үшін жауаптылық туралы келісімге өзгерістер енгізу туралы хаттаманы ратификациялау туралы» Қазақстан Республикасы Заңының жобасын қабылдауды ұсынады.

Сіздерден заң жобасын қолдауды сұраймыз.

Назарларыңызға рақмет.

ТӨРАҒА. Рақмет, Бауыржан Нұралыұлы.

Құрметті әріптестер, енді заң жобасын талқылауға көшейік.

Сөз депутат Мамытбеков Еділ Құламқадырұлына беріледі.

МАМЫТБЕКОВ Е.Қ. Рақмет.

Құрметті Мәулен Сағатханұлы, құрметті әріптестер! Рассматриваемый проект закона регулирует порядок обращения с конфиденциальной информацией и регламентирует ответственность сотрудников комиссии за ее разглашение при получении конфиденциальной информации от органов государственной власти, юридических и физических лиц государств – членов Евразийского экономического союза.

Докладчиками подробно изложены позиции законопроекта. Протокол позволит обеспечить реализацию полномочий Евразийской экономической комиссии по контролю за соблюдением правил конкуренции.

Вносимые изменения в соглашение носят в основном редакционный характер с учетом положений Договора о Евразийском экономическом союзе.

Ратификация протокола не потребует финансовых затрат. Соглашение не противоречит национальному законодательству Республики Казахстан.

Уважаемые коллеги, поддерживая законопроект, прошу вас также поддержать его.

Спасибо за внимание.

ТӨРАҒА. Рақмет.

Талқылауға қатысатын басқа депутаттар жоқ. Енді заң жобасы бойынша шешім қабылдайық.

«2014 жылғы 12 қарашадағы Еуразиялық экономикалық комиссияның бәсекелестіктің бірыңғай қағидаларының сақталуын бақылау жөніндегі өкілеттіктерді жүзеге асыруы кезінде құпия ақпаратты қорғау тәртібі және оны жария еткені үшін жауаптылық туралы келісімге өзгерістер енгізу туралы хаттаманы

ратификациялау туралы» Қазақстан Республикасы Заңының жобасын қабылдау жөніндегі Сенат қаулысын дауысқа қоямын. Дауыс беру режимі қосылсын. Дауыс беріңіздер.

Нәтижесін экранда көрсетіңіздер. Заң қабылданды.

Құрметті әріптестер! Қабылданған заң Еуразиялық экономикалық комиссия қызметінде бәсекелестік қағидаларының сақталуын бақылау кезіндегі жекелеген ережелерді нақтылайды. Бұл осы бағыттағы құпия ақпаратты қорғау тәртібін жетілдіруге және оны жария еткені үшін жауапкершілікті күшейтуге құқықтық негіз қалыптастырады.

Осы мәселе бойынша шақырылған азаматтарға рақмет. Сау болыңыздар.

Құрметті депутаттар! Күн тәртібіндегі мәселелер толық қаралып болды. Енді депутаттық сауалдарға көшейік.

Сөз депутат Сұлтанов Ерік Хамзаұлына беріледі.

СҰЛТАНОВ Е.Х. Рақмет, құрметті Мәулен Сағатханұлы.

Біздің депутаттық сауалымыз Үкімет басшысына жолданады.

«Құрметті Әлихан Асханұлы! Жаһандық тұрақсыздық жағдайында елдің орнықты теңгерімді даму мәселелері ерекше маңызға ие. Бірінші кезекте Қазақстан экономикасын әртараптандыру арқылы.

Бүгінде инвестицияларды тартуға арналған пәрменді алаңдардың бірі арнайы экономикалық аймақтар болуы тиіс.

Несмотря на принятие государством отдельного закона, создание специальных налоговых льгот и в целом благоприятных условий, эффективность СЭЗ остается пока еще на низком уровне. Свидетельством тому являются официальные данные, обнародованные Счетным комитетом по итогам проведенного государственного аудита деятельности СЭЗ.

Так, общий объем фактически привлеченных инвестиций в СЭЗ в период с 2001 по 2021 годы составил более 4,2 триллиона тенге. При этом менее одной третьих из них направлены в промышленность, из которых более 50 процентов – это инвестиции, привлеченные с участием субъектов квазигосударственного сектора.

В целом с учетом бюджетных затрат на строительство инфраструктуры всех СЭЗ 1 бюджетный тенге, вложенный в инфраструктуру СЭЗ, привлек 3,1 тенге инвестиций в промышленность, из них только 1 тенге частных инвестиций и 37 тиынов иностранных инвестиций.

Как итог, низкая доля иностранных инвестиций на фоне внушительных бюджетных вливаний напрямую влияет на внедрение новых технологий и развитие производства экспортных товаров.

Так, доля экспорта СЭЗ в общем объеме выпускаемой продукции на этих территориях в среднем не превышает 3,5 процента. При этом в структуре экспорта

СЭЗ за 2017 – 2020 годы преобладает доля продукции низшего передела. Все это показатель того, что сегодня у большей части СЭЗ нет четкой нацеленности на развитие высокотехнологического производства с высокой добавленной стоимостью и повышение локализации.

Кроме того, особого внимания заслуживает вопрос обеспечения СЭЗ инфраструктурой. Необходимыми коммуникациями полностью обеспечены только 3 СЭЗ из 13. Такая негативная ситуация привела к тому, что порядка 60 процентов общей территории СЭЗ пустует и, как следствие, сдерживает привлечение новых инвесторов и создание потенциальных прорывных проектов.

Наряду с этими недоработками инвесторов беспокоят сохраняющиеся бюрократические барьеры при получении разрешительных документов, земельных участков, льгот, а также услуг по принципу «одного окна».

Айта кету керек, арнайы экономикалық аймақтардың қызметі 8 ақпанда өткен Үкіметтің кеңейтілген отырысында Мемлекет басшысының ерекше назарында болды. Бұған қоса 11 қаңтарда Парламент Мәжілісінің отырысында Қасым-Жомарт Кемелұлы инвестициялық саясаттың жаңа тұжырымдамасын әзірлеу міндетін қойды.

Президенттің тапсырмасын орындау шеңберінде Үкімет тұжырымдаманың тиісті жобасын әзірледі. Біздің ойымызша, онда инвестициялар тарту және тұтастай алғанда бәсекеге қабілетті экономика құру жөніндегі жұмыстағы арнайы экономикалық аймақтардың одан әрі атқаратын рөлі туралы нақты және теңгерімді пайым жоқ.

Құрметті Әлихан Асханұлы! Жоғарыда баяндалғанды ескере отырып, сізден көрсетілген проблемаларды шешу бойынша Үкіметтің ұстанымын ұсынуды, сондай-ақ:

1) арнайы экономикалық аймақтар инфрақұрылымы объектілерінің құрылысын аяқтау бойынша егжей-тегжейлі жоспар әзірлеуге;

2) қажетті инфрақұрылыммен қамтамасыз етілген арнайы экономикалық аймақтардың аумақтарындағы бос алаңдардағы жобаларды іске асыруға отандық кәсіпкерлікке, оның ішінде стартап-жобаларға белсенді тарту және оларға қолдау көрсетуге;

3) арнайы экономикалық аймақтардың аумағында қызметі өнім шығаруды көздемейтін жобаларды іске асыру мүмкіндігін болдырмауға;

4) инвестициялық салық түрлеріне және шығарылатын өнімнің көлеміне байланысты берілетін жеңілдіктердің мерзімдерін саралау жүйесін енгізуге;

5) арнайы экономикалық аймақтар қызметінің басым бағыттарын айқындаудың қолданыстағы тәсілдерін жетілдіруге;

6) арнайы экономикалық аймақтардың қатысушылары үшін терең өңдеу дәрежесі бар жоғары технологиялық өндірістерді, тұрақты жұмыс орындарын құру,

қызметкерлерді оқыту, қайта оқыту және біліктілігін арттыру үшін жағдайлар жасау арқылы нақты міндеттемелер көздеуге;

7) іс-қимылдардың жауаптылығы мен келісімділігін арттыру мақсатында жергілікті атқарушы органдар, бірыңғай үйлестіру орталығы және басқарушы компаниялар арасындағы арнайы экономикалық аймақтарға әлеуетті инвесторларды тарту бөлігінде функциялардың қайталануын болдырмауға бағытталған жедел шаралар қабылдауыңызды сұраймыз.

Депутаттық сауалды қарау нәтижелері туралы заңда белгіленген мерзімде жазбаша жауап беруді сұраймыз.

Құрметпен, экономикалық саясат, инновациялық даму және кәсіпкерлік комитетінің депутаттары».

Назарларыңызға рақмет.

ТӨРАҒА. Рақмет.

Құрметті әріптестер, регламентті сақтауларыңызды сұраймын.

Сөз депутат Бектаев Әли Әбдікәрімұлына беріледі.

БЕКТАЕВ Ә.Ә. Рақмет, құрметті Мәулен Сағатханұлы.

Біздің депутаттық сауалымыз Қазақстан Республикасының Премьер-Министріне жолданады.

«Құрметті Әлихан Асханұлы! Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаев Парламент Мәжілісінде бағдарламалық сөз сөйлеп, экономиканы әртараптандыру туралы Үкіметке нақты тапсырма берді. Аграрлық секторды әртараптандырудың негізгі бағыты бау-бақша өндірісін дамыту болып табылады.

Қазақстанда жеміс-жидек өндірісінің перспективасы өте зор. Жылына 420 мың тоннадай жеміс-жидек өндірілгенімен әлемдегі тамақтану стандарттарына сай әр адамға қажетті жылдық норманы есептейтін болсақ, біздің халқымызға 2,5 миллион тоннадан астам өнім қажет, яғни біз оның 17 пайызын да қамтамасыз етіп отырған жоқпыз. Оның үстіне бау-бақшаның гектарынан түсетін таза табыс майлы дақылдармен салыстырғанда 16 есе, астық шаруашылығымен салыстырғанда 25 есе жоғары.

Өкінішке қарай, бұл саланың еліміз үшін аса маңыздылығы, халық денсаулығы үшін пайдалылығы, экономикалық тиімділігі құзырлы органдар тарапынан ескеріле бермейді. Біз әлі де импортқа тәуелдіміз. Елімізге жылына 230 мың тоннадан астам бау-бақша өнімдері шеттен әкелінеді. Біздің нарығымызға көршілес Өзбекстан, Қырғызстанды айтпағанда, Түркия, Польша, Беларусь, Молдова, Әзірбайжан, Қытай, Иран мемлекеттерінен жеміс-жидек тасымалданады.

Олардың ішінде ГМО өнімдері де жоқ емес. Тіпті Ауғанстаннан жылына 2 мың тонна жүзім сатып аламыз.

Еліміздегі бау-бақша дақылдарының өнімділігі өте төмен, гектарына 7-8 тоннадан аспайды. Ал бұл көрсеткіш Ресейде 12, Өзбекстанда 15, ал Польшада 25-30 тоннаны құрайды. Еліміздегі бар болғаны 8 алма өңдеу кәсіпорнының қуаттылығы 37 пайыз ғана қамтылған.

Бізде бау-бақша және жүзім шаруашылығын мемлекеттік қолдау нашар. Соңғы 15 жылда осы өндіріспен айналысатын 1500 шаруашылықтың 2,5 пайызы ғана жеңілдетілген несие алған, ал екінші деңгейдегі банктер 2 жобаны ғана қаржыландырған. Осы аралықта өсімдік шаруашылығына бөлінген субсидияның 0,02 пайызы ғана бау-бақшаға бөлінген. Ауыл шаруашылығын дамытудың концепциясында да, өңірлік бағдарламаларда да интенсивті бауды дамыту, өнімдерді сақтау, нарыққа делдалсыз шығару туралы ештеңе қамтылмаған.

Баулардың басынан әр килограммы 150 теңгеге сатылған алмалар делдалдар арқылы бөлшек саудада 480-500 теңгеге сатылуда, яғни бау мен базар арасындағы бағаның айырмашылығы 3,5 есе.

Құрметті Әлихан Асханұлы! Осының барлығын айта келе бау-бақша және жеміс-жидек өндірісіне қатысты төмендегі мәселелерге көңіл аударып, тиісті шаралар қабылдауды:

1) еліміздің ауылшаруашылығы саласын әртараптандырудың негізгі бағыттарының бірі ретінде интенсивті бау-бақша өндірісін дамытудың нақты салалық бағдарламасын қабылдауды;

2) ауылшаруашылығы жерлерінің арасындағы интенсивті бау егуге жарамды суармалы жерлердің нақты картасын жасап, инвестициялық жобаларды іріктеп, бау-бақша өндірісі үшін жер алудың оңтайлы және заңды жолдарын белгілеуді;

3) бау-бақша өндірісін мемлекеттік қолдаудың кемінде 5 жылға арналған тұрақты шаралар кешенін белгілеуді, оның ішінде бау егумен бірге өнімдерді сақтау шараларын қоса қарастыруды;

4) осы уақытқа дейін табысты жұмыс жасап келе жатқан шаруашылықтар базасында тәжірибе алмасатын, мамандардың тәжірибесін жетілдіретін технологиялар трансфертінің орталықтарын ашуды;

5) заманауи талаптарға сай, тиісті лабораториялармен қамтылған, жаңа жеміс-жидек сорттарының көшеттерін өндіретін питомниктер желісін дамыту, оны ынталандыратын шаралар қабылдауды;

6) Қазақстандағы жеміс-жидек және жүзім, өсімдіктерді қорғау бағытында жұмыс істейтін ғылыми-зерттеу институттарының қызметін интенсивті бау-бақша өндірісіне қарай түбегейлі бұру мақсатында тәжірибе жинақтаған шаруашылықтарға бекітуді;

7) біздегі интенсивті бауларға қажетті препараттар мен минералды тыңайтқыштардың негізінен шетелден келуіне байланысты оларды тіркеудің, өзімізде өндірілетін тиімді препараттармен алмастырудың және оларды субсидиялаудың оңтайлы жолдарын қарастыруды ұсынамыз.

Бау-бақша өнімдерінің бүкіл қазақстандықтар үшін, әсіресе балалар денсаулығы үшін аса маңыздылығын ескере отырып, кезек күттірмейтін шаралар қабылдануы тиіс деп есептейміз.

Құрметпен, Аграрлық мәселелер, табиғатты пайдалану және ауылдық аймақтарды дамыту комитетінің мүшелері мен Сенат депутаттары Құртаев, Орынбеков». Рақмет.

ТӨРАҒА. Рақмет.

Сөз депутат Әділбеков Дәурен Зекенұлына беріледі.

ӘДІЛБЕКОВ Д.З. Рақмет.

Наш депутатский запрос адресован Премьер-Министру Республики Казахстан Смаилову. Полный текст депутатского запроса на восьми страницах. Основные тезисы.

«Уважаемый Алихан Асханович! В рамках подготовки к круглому столу по вопросам развития рынка электроэнергетики комитетом проведены встречи со всеми заинтересованными государственными органами и организациями.

Результаты анализа рынка электроэнергетики позволили нам выделить основные системные проблемы этой сферы.

Первое. В настоящее время функции управления в сфере электроэнергетики осуществляются тремя государственными органами – Министерством энергетики, Министерством индустрии и инфраструктурного развития, Министерством национальной экономики, а также «Самрук-Казына».

Второе. В сфере энергетики созданы вертикально-интегрированные структуры, аффилированные между производителями, энергопередающими и энергоснабжающими организациями, что означает доминирование олигополии в этой сфере.

Третье. В настоящее время 97 процентов электроэнергии реализуется по прямым договорам, которые характеризуются непрозрачностью процесса торговли.

Аффилированность двух сторон влечет манипуляции ценообразования и получение неучтенных доходов. Это является одной из причин невыполнения мероприятий по модернизации и ремонту оборудования.

Средний уровень износа оборудования в энергопроизводящих организациях составляет 53 процента, в сетях региональных электросетевых компаний – 66

процентов. Потери при передаче электроэнергии, по данным энергопередающих компаний, составляют 18 процентов.

Решение проблем значительного износа основных фондов, недозагрузки мощностей, больших потерь энергопредприятия видят только в увеличении тарифа для потребителей.

С 2015 года практически отсутствует достаточный контроль со стороны уполномоченных государственных органов, включая контроль за исполнением инвестиционных обязательств и проведением закупок. Он ограничивается камеральным контролем исполнения тарифной сметы субъектов данной сферы.

С учетом изложенного считаем, что в сфере электроэнергетики нужны структурные реформы. Для этого нами выработаны следующие предложения.

В системе управления отраслью определить единый государственный орган в лице Министерства энергетики.

АО «Самрук-Энерго» и АО «КЕГОК» передать в ведение Министерства энергетики. При этом пересмотреть функции АО «КЕГОК», определив его как организацию, выполняющую функции по передаче электроэнергии.

Национальный диспетчерский центр должен работать под управлением Министерства энергетики.

Рассмотреть вопрос перехода к системе единого закупщика на базе АО «КОРЭМ», которое будет приобретать электроэнергию у энергопроизводящих организаций по единым предельным ценам и реализовывать ее потребителям по единым ценам по всем регионам.

Нужна единая национальная тарифная политика, которая должна осуществляться одним государственным органом.

Повышение тарифа должно включать встречные обязательства энергопредприятий. Увеличение тарифа должно обязывать эти компании совершенствовать производство, в том числе обновление, модернизацию, а также снижение потерь.

Усилить контрольно-надзорные функции государства, в том числе касательно обязательств инвестиционных соглашений, а также процесса закупок товаров и услуг.

В условиях нарастающего энергодефицита развитие электроэнергетики возможно за счет альтернативных источников энергии. Необходимо отметить не в пользу возобновляемых источников энергии – это высокая стоимость оборудования, зависимость от погодных факторов, относительно небольшая генерирующая мощность.

В этой связи в первую очередь надо рассматривать ускоренное развитие атомной энергетики, являющейся стабильным источником базовой генерации. Следует ускорить решение выбора технологий, места расположения и начала

строительства атомной электростанции. По оценкам экспертов, строительство новой АЭС продлится более десяти лет.

Сегодня 69 процентов электрической и тепловой энергии в нашей стране вырабатывается с использованием угля. Надо признать, что ближайшие 20 лет мы будем вынуждены использовать уголь в качестве основного сырья. Поэтому должны активизировать внедрение технологий по высокой фильтрации выбросов.

Для снижения выбросов эффективным может стать использование газа в качестве сырья при выработке электрической и тепловой энергии на ТЭЦ. Для этого необходимо определить баланс наличия и потребления газа, объем потребностей всех ТЭЦ, а также объем попутного и добываемого газа, включая экспорт.

Нужен план модернизации, включающий ввод новых мощностей, модернизацию энергопередающих компаний, ТЭЦ и сетей РЭК. Для этого необходимо ускорить технический аудит основных фондов по всем субъектам электроэнергетики.

Учитывая, что отрасль электроэнергетики составляет основу национальной, экономической безопасности Казахстана, считаем необходимым разработать отдельный национальный проект развития отрасли электроэнергетики.

О принятом решении по вышеуказанным предложениям просим проинформировать в установленном законом порядке.

С уважением, депутаты Комитета по экономической политике, инновационному развитию и предпринимательству Сената Парламента Республики Казахстан».

ТӨРАҒА. Рақмет.

Сөз депутат Әбдікерев Рысқали Қалиақбарұлына беріледі.

ӘБДІКЕРОВ Р.Қ. Рақмет, құрметті Мәулен Сағатханұлы.

Менің депутаттық сауалым Қазақстан Республикасы Премьер-Министрінің орынбасары Тоғжановқа жолданады.

«Құрметті Ералы Лұқпанұлы! Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаевтың ағымдағы 2022 жылды «Балалар жылы» деп жариялағаны баршамызға мәлім. «Ел болам десең бесігінді түзе» демекші, елдің кемел келешегі мен жарқын болашағына ұстын болатын өскелең ұрпақтың заман талабына сай өмір сүріп, қоғамның қажетті мүшесі болып қалыптасуына барынша жағдай туғызу туралы Мемлекет басшысының тегеуірінді талабы терең мазмұнға ие болып отырғанын пайымдауымыз қажет.

Бүгінде елімізде балалар мен жасөспірімдердің әлеуметтік-рухани, физиологиялық-болмыстық дамуына тұрақты көңіл бөлінгенімен, кейінгі жылдары олардың арасында өз-өзіне қол жұмсап, суицидке бару оқиғаларының белең алып,

көбейіп келе жатқандығы бүкіл қоғамды толғандырып, дабыл қағуға мәжбүрлік туғызып отыр.

Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының мәліметі бойынша Қазақстан соңғы 5 жылда суицид жасаудан, оның ішінде 15-17 жас аралығындағы балалар мен жасөспірімдер арасында өзіне-өзі қол жұмсаудан әлем елдерінің алғашқы ондығында жүр.

Ішкі істер министрлігінің деректері де елімізде бұл келеңсіз үрдістің өсуін көрсетіп отыр. Мысалы, жасөспірімдер арасында 2020 жылы 143 суицид оқиғасы, 306 суицид жасау әрекеті орын алған болса, 2021 жылы бұл көрсеткіш өсіп, 175 суицид оқиғасы, 375 суицид жасау әрекеті тіркелген.

Айтылған фактілердің бәрі қоғамымызда туындаған әлеуметтік-тұрмыстық мәселелер мен балалар мен жасөспірімдерді қорғаудың мемлекеттік жүйесіндегі тиімді механизмдердің жетіспеушілігінен орын алып отырғандығы айқын.

Ғалымдар мен сарапшылардың соңғы зерттеу қорытындыларына қарағанда жасөспірімдердің 17 пайызы мектепте айына бір немесе бірнеше рет қысымға ұшырайды екен. Үйден тыс жерде зәбір көріп, оны ата-анасынан, мұғалімінен жасырып, өз проблемасымен жеке қалған бала ауыр психологиялық дағдарысқа ұшырап, стрестік жағдайды бастан кешеді және оның соңы орны толмас жағдайларға соқтырып жүр.

Соңғы кезде суицидальдық мінез-құлықтың этиологиясында жалпы пайдаланудағы телекоммуникациялық-ақпараттық жүйелерде өзіне-өзі қол жұмсауды насихаттап, балаларды суицидке итермелеу ақпараттарының тыю көрмей орналасуының барған сайын негізгі роль ойнап отырғаны алаңдатады. Интернетте тек қана өлімді жарнамалап, соған шақырыс жасап, балалар психологиясына ауыр зардаптарын тигізетін сайттар саны жеткілікті және оларға қарсы қояр тиімді әрі қызығушылық тудырып, көңілін аударатын әлеуметтік желілік ақпараттық орталықтар жоққа тән.

Құрметті Ералы Лұқпанұлы! Жоғарыда баяндалған ақпараттар негізінде төмендегідей ұсыныстарды қарап, жүзеге асыруды сұраймын:

1) Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексіне «Білім беру процесіне қатысушыға байланысты буллинг/кибербуллинг (қудалау) үшін және білім беру ұйымының басшысы білім беру процесіне қатысушыға байланысты қудалау жағдайлары туралы уәкілетті органдарға дер кезінде хабарламағаны үшін жауапкершілік енгізу;

2) әлеуметтік-рухани күйзеліске ұшырап, мінез-құлқы өзгеріп, дағдарыста жүрген балалар мен жасөспірімдер үшін әлеуметтік-психологиялық бейімдеу орталықтарын құрып, өңірлердегі олардың жүйесін қалыптастыру мен үйлестіру;

3) аймақтарда балалар мен жасөспірімдер үшін суицидолог-мамандар мен кеңесшілер санын көбейту;

4) мектептерде оқушылардың өзара жанжалдасуы мен текетіресінің, басқа да құқық бұзушылықтың алдын алу үшін әлеуметтік оңалту мен татуластыру қызметтерін құру;

5) телекоммуникациялық-ақпараттық жүйелерде өзіне-өзі қол жұмсауды насихаттап, балалар мен жасөспірімдерді суицидке итермелейтін сайттар мен порталдар жұмысына тыйым салып, бұғаттау және оларға қарсы тиімді әлеуметтік желілер жұмысын жолға қою.

Осы ұсыныстарды қарап, тиісті министрліктер мен ведомстволардың, құзыретті органдар мен мемлекеттік емес ұйымдардың бұл бағытта бірлесе жұмыс жасауын қамтамасыз етіп, қажетті жағдайда қолданыстағы заңнамалық құжаттарға түзетулер мен толықтырулар енгізуге тапсырма беруіңізді сұраймын.

Сауалға заңмен белгіленген мерзім ішінде жазбаша түрде жауап беруіңізді өтінемін.

Құрметпен, депутат Әбдікерем». Рақмет.

ТӨРАҒА. Рақмет.

Слово предоставляется депутату Булавкиной Ольге Александровне.

БУЛАВКИНА О.А. Спасибо.

Уважаемый Маулен Сагатханович, уважаемые депутаты! Депутатский запрос направляется Премьер-Министру Республики Казахстан Смаилову.

«Уважаемый Алихан Асханович! На расширенном заседании Правительства Глава государства Касым-Жомарт Кемелевич Токаев подчеркнул актуальность вопроса доступности жилья для казахстанцев.

Необходимо отметить, что жилищный вопрос – один из наиболее острых в стране. За годы независимости в Казахстане были созданы разного рода жилищные институты, деятельность которых должна быть направлена на защиту конституционных гарантий жилищных прав граждан. Но в то же время отсутствие четких целей жилищной политики, наличие теневого рынка арендного жилья, снижение уровня реальных денежных доходов населения являются основными факторами роста социальной стратификации.

Сокращение рабочих мест и, как следствие, низкий уровень жизни сельского населения стали основными причинами неуправляемой урбанизации. В результате отсутствия доступного жилья происходит стихийное заселение десятков тысяч сельчан в дачные массивы, расположенные в границах больших городов и в пригородах. Данные территории юридически не принадлежат к конкретным населенным пунктам, а сколько там реально проживает людей – официальная статистика отсутствует.

В частности, по данным местных исполнительных органов, количество дачных участков, расположенных в границах городов республиканского значения, составляет в Нур-Султане более 12 тысяч, в Алматы – более 26 тысяч, в Шымкенте – более 17 тысяч.

Проживание в дачных массивах также характерно для областных центров и городов областного значения. Так, в Усть-Каменогорске 184 дачных массива, в 102 из которых проживают более 13,5 тысячи человек, в Семей в 11 дачных массивах проживают около 20 тысяч человек.

В своих запросах депутаты Сената Парламента неоднократно обращали внимание Правительства на необходимость принятия конкретных мер в рамках реализации государственных программ территориального развития и развития сельских территорий.

Как правило, во многих дачных домах нет газа, централизованного водоснабжения, в некоторых районах нет света. Электросети, большая часть которых была возведена еще в середине прошлого столетия, не справляются с постоянно возрастающими нагрузками, из-за замыкания возникают возгорания, последствия которых наносят не только большой материальный ущерб, но и приводят к гибели людей.

К тому же большой проблемой, особенно в межсезонье и зимнее время, становится отсутствие дорог, дети не могут добраться до школ, а к домам дачников нет подъезда для служб скорой помощи и спасателей.

Согласно нормативным документам содержание соответствующей инфраструктуры внутри садовых товариществ – это забота членов товариществ. Однако финансовые ресурсы объединений дачников весьма ограничены. Большинство постоянно проживающих – социально уязвимые слои населения, имеющие низкий уровень дохода, а отсутствие каких-либо медицинских учреждений только усугубляет положение жителей этих участков.

Говоря о молодежи, проживающей на территориях дачных массивов, можно сказать, что они лишены возможности социально-культурной, образовательной инфраструктуры, а в силу низкого качества человеческого потенциала – и доступа к новым рабочим местам.

Все вышеперечисленное приводит к маргинализации части молодежи, подкрепленной низким уровнем жизни и недоверием к институтам власти.

В связи с вышеизложенным необходимо принять незамедлительные меры, а именно:

1) провести анализ ситуации на территориях дачных строений, садоводческих товариществ и кооперативов с целью определения реального количества постоянно проживающих граждан и степени удовлетворения их социальных потребностей;

2) составить карты социально-экономических характеристик населения, проживающего на данных территориях, с целью определения уровня образования и профессиональной подготовки, а также распределения трудовых ресурсов по отраслям занятости;

3) в соответствии с законодательством рассмотреть вопрос придания правового статуса сельского населенного пункта (поселения) территориям дачных массивов, расположенных за пределами населенных пунктов;

4) рассмотреть вопрос включения территории дачных массивов, входящих в генеральный план населенных пунктов, в программу развития территорий с нанесением планируемых построек и схемой инженерных сетей.

Решение данного вопроса положительно повлияет на социальное положение многих тысяч казахстанцев.

С уважением, депутаты Сената Парламента Республики Казахстан Булавкина, Бектаев, Куришбаев, Джумагазиев, Дюсембинов, Мусин, Нуралиев».

ТӨРАҒА. Спасибо.

Құрметті әріптестер, басқа депутаттық сауалдар жоқ. Осымен Сенат отырысын жабық деп жариялаймын.

Баршаңызға рақмет. Сау болыңыздар.

ОТЫРЫСТЫҢ СОҢЫ.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ПАРЛАМЕНТІ
СЕНАТЫНЫҢ ТӨРАҒАСЫ

М. ӘШІМБАЕВ

МАЗМҰНЫ
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ПАРЛАМЕНТІ
СЕНАТЫНЫҢ ОТЫРЫСЫ
2022 жылғы 24 ақпан

Күн тәртібі бойынша

О повестке дня 1

Сенат тағайындаған Қазақстан Республикасы Орталық сайлау комиссиясы мүшесінің өкілеттігін тоқтату және лауазымнан босату туралы

О прекращении полномочий и освобождении от должности назначенного Сенатом члена Центральной избирательной комиссии Республики Казахстан

Конституциялық заңнама, сот жүйесі және құқық қорғау органдары комитетінің төрағасы В.В. ВОЛКОВТЫҢ баяндамасы

Доклад председателя Комитета по конституционному законодательству, судебной системе и правоохранительным органам ВОЛКОВА В.В. 1

Қазақстан Республикасы Орталық сайлау комиссиясының мүшесі қызметіне тағайындау туралы

О назначении на должность члена Центральной избирательной комиссии Республики Казахстан

Конституциялық заңнама, сот жүйесі және құқық қорғау органдары комитетінің төрағасы В.В. ВОЛКОВТЫҢ баяндамасы

Доклад председателя Комитета по конституционному законодательству, судебной системе и правоохранительным органам ВОЛКОВА В.В. 3

Қазақстан Республикасы Парламентінің Мәжілісі мақұлдаған «2014 жылғы 12 қарашадағы Еуразиялық экономикалық комиссияның бәсекелестіктің бірыңғай қағидаларының сақталуын бақылау жөніндегі өкілеттіктерді жүзеге асыруы кезінде құпия ақпаратты қорғау тәртібі және оны жария еткені үшін жауаптылық туралы келісімге өзгерістер енгізу туралы хаттаманы ратификациялау туралы» Қазақстан Республикасы Заңының жобасы жөнінде

О проекте Закона Республики Казахстан «О ратификации Протокола о внесении изменений в Соглашение о порядке защиты конфиденциальной информации и ответственности за ее разглашение при осуществлении Евразийской экономической комиссией полномочий по контролю за соблюдением единых правил

конкуренции от 12 ноября 2014 года», одобренном Мажилисом Парламента Республики Казахстан

Қазақстан Республикасы Бәсекелестікті қорғау және дамыту агенттігінің төрағасы С.М. ЖҰМАНҒАРИННЫҢ баяндамасы

Доклад Председателя Агентства по защите и развитию конкуренции Республики Казахстан ЖУМАНГАРИНА С.М. 4

Сөз сөйлеген:

Выступила:

НҰРЖІГІТОВА Д.Ө. 5

Экономикалық саясат, инновациялық даму және кәсіпкерлік комитетінің мүшесі Б.Н. ҚАНИЕВТЫҢ қосымша баяндамасы

Содоклад члена Комитета по экономической политике, инновационному развитию и предпринимательству КАНИЕВА Б.Н. 6

Сөз сөйлеген:

Выступил:

МАМЫТБЕКОВ Е.Қ. 7

Депутат Е.Х. СҰЛТАНОВТЫҢ Қазақстан Республикасының Премьер-Министрі Ә.А. Смайыловқа депутаттық сауалы

Депутатский запрос депутата СУЛТАНОВА Е.Х. к Премьер-Министру Республики Казахстан Смаилову А.А. 8

Депутат Ә.Ә. БЕКТАЕВТЫҢ Қазақстан Республикасының Премьер-Министрі Ә.А. Смайыловқа депутаттық сауалы

Депутатский запрос депутата БЕКТАЕВА А.А. к Премьер-Министру Республики Казахстан Смаилову А.А. 10

Депутат Д.З. ӘДІЛБЕКОВТИҢ Қазақстан Республикасының Премьер-Министрі Ә.А. Смайыловқа депутаттық сауалы

Депутатский запрос депутата АДІЛБЕКОВА Д.З. к Премьер-Министру Республики Казахстан Смаилову А.А. 12

Депутат Р.Қ. ӘБДІКЕРОВТИҢ Қазақстан Республикасы Премьер-Министрінің орынбасары Е.Л. Тоғжановқа депутаттық сауалы

Депутатский запрос депутата АБДИКЕРОВА Р.К. к Заместителю Премьер-Министра Республики Казахстан Тугжанову Е.Л. 14

Депутат О.А. БУЛАВКИНАНЫҢ Қазақстан Республикасының Премьер-Министрі Ә.А. Смайыловқа депутаттық сауалы

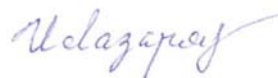
Депутатский запрос депутата БУЛАВКИНОЙ О.А. к Премьер-Министру Республики Казахстан Смаилову А.А.16

ШЖҚ-дағы "Материалдық-техникалық қамтамасыз ету басқармасының инженерлік орталығы" РМК директоры



А. Құсайынов

Стенографиялау қызметінің жетекші редакторы



И. Шыныбаева